

METODINĖ MEDŽIAGA, SKIRTA KULTŪROS PAVELDUI

Kultūros paveldas – per kelias kartas perimtos etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu svarbios kultūros vertybės. Kultūros paveldas vaidina svarbų vaidmenį apibrėžiant ir palaikant tautos ar bendruomenės identitetą, atmintį ir istoriją. Jis taip pat padeda suprasti žmonių gyvenimo būdą ir vertybes, kurios įdiegtos per daugelį kartų. Saugodami ir puoselėdami kultūros paveldą, žmonės siekia išlaikyti savo unikalumą, istoriją ir mokytis iš praeities klaidų bei sėkmių. Kultūros paveldas skirstomas į materialųjį ir nematerialųjį paveldą.

2022 m. buvo atnaujintos visų mokomųjų dalykų bendrosios programos (toliau – BP), kuriose numatyta ugdyti aštuonias vienodai svarbias kompetencijas: komunikavimo, kultūrinę, kūrybiškumo, pažinimo, pilietiškumo, skaitmeninę, socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos. Šių kompetencijų ugdymas vyksta neatsiejamai per mokymosi turinį, todėl itin svarbu ieškoti būdų, kaip integruoti aktualias temas į įvairių dalykų pamokas.

Tarpdalykinė tema „Kultūros paveldas“ yra viena iš BP numatytų temų, kuri jungia skirtingus mokomuosius dalykus ir skatina visapusišką požiūrį į kultūrą bei istoriją. Ji leidžia mokiniams ne tik susipažinti su praeities ir dabarties kultūriniais reiškiniais, bet ir ugdyti atsakomybę už paveldo išsaugojimą, asmeninį santykį su aplinka bei tautinę tapatybę. Šią temą integruoja įvairūs mokomieji dalykai, kurie išvardyti bendrosiose programose (plačiau žr. [čia](#)).

Ypač reikšminga čia tampa kultūros paveldo tematika, kuri yra tiesiogiai susijusi su kultūrinės kompetencijos sandais. Vienas jų – kultūrinis išprusimas: mokiniai turi žinoti pačius bendriausius su kultūra susijusius dalykus, orientuotis kultūrinėje erdvėje, atpažinti Lietuvos etninės kultūros objektus, pažinti savo tautos, šalies, Europos ir pasaulio kultūros tradicijas, suvokti paveldą bei dabarties kultūrinius reiškinius, suprasti šiuolaikinės Lietuvos kultūros tendencijas. Paveldas, kaip kultūrinės kompetencijos dalis, suteikia galimybių mokiniams ne tik įgyti žinių, bet ir formuotis vertybines nuostatas bei asmeninį santykį su savo aplinka ir tapatybe.

Kultūros paveldo tematika yra ypač akcentuojama istorijos bendrojoje programoje, kurioje paveldas suprantamas kaip neatsiejama istorinės atminties, tapatybės ir pilietiškumo ugdymo dalis. Istorijos ugdymo turinyje paveldo pažinimas padeda mokiniams suprasti ne tik praeities įvykius, bet ir jų sąsajas su dabartimi, ugdo pagarbą savo ir kitų tautų kultūros tradicijoms bei skatina atsakomybę už jų išsaugojimą. Tuo pačiu paveldas tampa svarbia priemone ugdyti kultūrinę, pilietiškumo, pažinimo bei socialinę kompetencijas, nes leidžia mokiniams formuotis vertybines nuostatas, stiprinti kritinį mąstymą ir ugdyti sąmoningą požiūrį į visuomenės kultūrinį tęstinumą.

Kultūros paveldo tema yra plačiai plėtojama ir dailės bendrojoje programoje, todėl tikslinga ją integruoti su istorijos mokymu, pasitelkiant įvairius paveldo šaltinius ir vizualinę medžiagą.

Šiose metodinėse rekomendacijose siekiama pateikti pavyzdžių, kaip kultūros paveldą galima įprasmingi skirtingų dalykų pamokose. Pavyzdžiai padės mokytojams planuoti ugdymo procesą, kuriame paveldas tampa ne tik žinių šaltiniu, bet ir priemone mokinių kompetencijoms visapusiškai ugdyti.

5 KLASĖ

Tema iš istorijos bendrosios programos (toliau- BP), 5 klasė: Praeitis kaip detektyvas (I): istorijos liudytojai mūsų aplinkoje. Kultūros paveldo, esančio artimoje aplinkoje, aplankymas ir aptarimas: maldos namai, dvaro sodyba, piliakalnis, kapinės ir kt. Nagrinėjama pasirinkto istorinio paminklo savo mieste ar kitoje Lietuvos vietovėje istorija: atsiradimas, idėja, įgyvendinimas, reikšmė. Apibūdinama paveldo sąvoka.

Tema iš dailės bendrosios programos, 5-6 klasė: Kultūrinis paveldas. Architektūros paminklai Lietuvoje ir Europoje. Pastatų paskirtis. Aptariama vertė ir išsaugojimo svarba. Susipažįstama su dailės kūrinių artimiausiuose muziejuose ir dailės parodose.

Galima veika „Istorinis detektyvas mano mieste“

1. Įvadas (klasėje, 10 min)

- Mokytojas pristato „detektyvo“ užduotį: kiekviena grupė taps „istorijos tyrėjais“ ir išsiaiškins, ką gali papasakoti vienas paveldo objektas.
- Aptariama paveldo sąvoka: kas yra paveldas, kuo jis svarbus.
- Parodomi pavyzdžiai (nuotrauka piliakalnio, bažnyčios, paminklo).

2. Tyrimas (lauke arba klasėje su nuotraukomis/šaltiniais, 20–25 min)

- Mokiniai pasiskirsto į grupes ir gauna „**Istorinio detektyvo kortelę**“ (1 priedas) su klausimais:
 1. Kas tai per objektas? (pavadinimas, vieta)
 2. Kada ir kodėl atsirado?
 3. Kas jį sukūrė / pastatė?
 4. Kokia jo idėja ar paskirtis?
 5. Kodėl jis svarbus šiandien?
- Jei objektas lankomas gyvai (pvz., piliakalnis, bažnyčia, kapinės), mokiniai užsirašo pastebėjimus, gali nufotografuoti detales. Jei veikla klasėje – dirba su paruošta informacija, nuotraukomis, iškarpomis.

3. Rezultatų pristatymas (10–15 min)

- Kiekviena grupė pristato savo „bylą“ – trumpai papasakoja apie paveldą.
- Galima pasigaminti „**Istorijos detektyvo dosjė**“ – lapą su objekto nuotrauka/piešiniu ir atsakymais klausimais.

4. Refleksija (5 min)

- Diskusija:
 - Ką naujo sužinojome apie savo aplinką?
 - Ar paveldas mums atrodo svarbus, įdomus, ar labiau kaip praeities liekana?
 - Kaip mes, kaip bendruomenė, galime prisidėti prie jo išsaugojimo?

1 priedas

Istorinio detektyvo kortelė

Tiriamo objekto pavadinimas: _____

Vieta: _____

1. Kas tai per objektas?

(Įrašyk trumpą apibūdinimą – pastatas, piliakalnis, paminklas, kapinės ir kt.)

2. Kada ir kodėl atsirado?

(Ar žinomas pastatymo / įkūrimo laikas? Kokiu tikslu sukurtas?)

3. Kas jį sukūrė / pastatė?

(Statytojas, kūrėjas, bendruomenė, valdovas ar kt.)

4. Kokia buvo idėja ar paskirtis?

5. Kokia jo reikšmė šiandien?

(Ar jis svarbus miestui, bendruomenei, istorinei atminčiai?)

6. Mano pastebėjimai

(Įdomios detalės, simboliai, įrašai, ką pamatėme ar sužinojome.)

7. Mano nuomonė

- Man šis paveldas atrodo: ☐ Įdomus ☐ Svarbus ☐ Nelabai įdomus ☐ Kitoks: _____
- Vieni sakiniu apibūdink:
„Šis paveldas man sako, kad...“ _____

6 KLASĖ

Tema iš istorijos BP, 6 klasė: Tikėjimų įvairovė Lietuvoje (II): skirtingos etninės ir konfesinės bendruomenės Lietuvoje. Nagrinėjama judaizmo Lietuvoje istorija ir žydų kultūros paveldas artimoje aplinkoje: maldos namai, kultūros ir prekybos vietos, švietimo įstaigos. <...>

Galimos veiklos:

- **Žemėlapių kūrimas.** Mokiniai, naudodami miesto ar miestelio žemėlapi, pažymi vietas, susijusias su žydų paveldu (senos sinagogos, kapinės, mokyklos, prekyvietės). Galima sukurti „savo“ maršrutą po žydų kultūros pėdsakus vietovėje.
- **„Kultūros detektyvai“.** Skirstant į grupes, mokiniai gauna užduotį išsiaiškinti apie vieną objektą: pvz., ką reiškia sinagoga, kuo ypatinga žydų mokykla (chederis), kas buvo žydų turgavietės reikšmė. Surinktą informaciją pristato klasei mini „parodoje“.
- **Mažoji paroda / ekspozicija klasėje.** Mokiniai paruošia stendą su nuotraukomis, dokumentais (galima naudoti internetinius šaltinius arba muziejų tinklalapius), pristatančiais žydų bendruomenės palikimą. Galima papildyti piešiniais: pavaizduoti sinagogą, seną žydų krautuvėlę ar miestelio aikštę.
- **Kultūros palyginimas.** Diskusija arba lentelė: kuo žydų maldos namai, švietimo sistema ar prekyba skyrėsi / buvo panaši į lietuvių tradicijas tuo pačiu laikotarpiu.
- **Virtualus ar realus vizitas.** Jei yra galimybė – apsilankymas vietinėje sinagogoje, muziejuje ar žydų paveldo objekte. Jei ne – virtualus turas (pvz., 3D sinagogų rekonstrukcijos internete).
- **Kūrybinė užduotis „Įsivaizduok, kad esi...“.** Mokiniai įsivaizduoja, kad yra žydų berniukas ar mergaitė Lietuvoje prieš 100 metų: kur jie mokosi, kur eina melstis, ką perka turguje. Parašo trumpą dienoraščio įrašą ar dialogą.

7 KLASĖ

Tema iš istorijos BP, 7 klasė: Paveldas ir istorinė atmintis: Antikos civilizacijos kaip Europos kultūros pamatai. Nagrinėjami Antikos kultūriniai ženklai ir įtaka šiandieniniame pasaulyje: materialusis paveldas šiandienos Atėnuose ir Romoje. Senovės civilizacijų tyrinėjimai ir atradimai.

Tema iš dailės BP, 7-8 klasė: Kultūrinis paveldas. Kraštovaizdžio architektūra ir žmogaus įtaka jo kaitai. Rūmų kompleksai ir parkai.<...>

Galimos veiklos:

- Tema iš istorijos BP, 7 klasė:** Baltų gentys. <...> Susipažinama su baltų paveldu Lietuvoje: piliakalniais ir gyvenvietėmis, laidojimo objektais. Šiandieniniai (archeologiniai) baltų istorijos tyrimai ir eksperimentinė archeologija. Aiškinamasi aisčių, baltų, slavų sąvokų reikšmė aptariamose temose kontekste.

- **Piliakalnių detektyvai**“. Mokiniai grupėse gauna užduotį ištirti artimiausią piliakalnį (jei įmanoma – realiai nuvykus arba naudojantis nuotraukomis / internetiniais šaltiniais). Jie turi atsakyti: kas ten galėjo gyventi, kodėl piliakalnis įrengtas būtent toje vietoje, kaip jis saugojo gyventojus. Rezultatus pateikia kaip mini „ekskursijos gidai“.
- **Eksperimentinė archeologija klasėje**. Mokiniai pabando atkurti vieną baltų veiklos elementą: pasigaminti „papuošalą“ iš vielos ar molio (imitacija), nubraižyti žalvarinę segę, sukurti paprastą „žemdirbio įrankio“ maketą. Tikslas – pajusti, kad senovės žmogaus darbas reikalavo išmonės ir rankų darbo.
- **„Baltų vardai“ – sąvokų tyrinėjimas**. Ant kortelių užrašomi žodžiai: *aisčiai, baltai, slavai*. Grupės turi išsiaiškinti jų reikšmę, palyginti, kada ir kaip vartoti, ir sukurti trumpą paaiškinimą klasės „žodynui“.
- **Žaidimas „Kas aš?“ (vaidmenų)**. Mokinys gauna kortelę su užrašu, pvz.: „karys iš piliakalnio“, „archeologas“, „žynys“, „slavas kaimynas“. Jis turi aiškinti, kas yra, o kiti klausinėdami bando atspėti.
- **„Šiandieniniai baltų tyrimai“**. Klasė aptaria, ką veikia archeologai šiandien: kaip jie atkapsto piliakalnius, kokiais įrankiais naudojami, kaip rekonstruojamos gyvenvietės (pvz., Kernavėje, Nidoje). Galima parodyti trumpą dokumentinį filmuką ir aptarti, kuo archeologo darbas primena detektyvą
(<https://www.bing.com/videos/riverview/relatedvideo?&q=Kernav%20s+kasini%20jimas&mid=D254C352C0F5FDCD740FD254C352C0F5FDCD740F&&FORM=VRDGR>).

8 KLASĖ

Tema iš istorijos BP, 8 klasė: Paveldas ir istorinė atmintis: XIV–XVI a. LDK materialusis paveldas. Tyrinėjamas LDK paveldas už dabartinės Lietuvos ribų: Naugarduko pilis ir Kristaus Atsimainymo bažnyčia, Lucko pilis, Žalgirio mūšio laukas ar kiti pasirinkti paveldo objektai.

Tema iš dailės BP, 7-8 klasės: Kultūrinis paveldas. Kraštovaizdžio architektūra ir žmogaus įtaka jo kaitai. Rūmų kompleksai ir parkai. Lietuvos gotika (architektūra ir dailė), sąsajos su moderniuoju menu, sąlygišku vaizdavimu. Dailės kūrinių eksponavimo muziejuose ir dailės parodose ypatumai, informacija apie autorių kūrinius, pateikiama etiketėse ir anotacijose.

Galima veikla: Žemėlapių sudarymas „XIV–XVI a. LDK materialusis paveldas“

Eiga:

1. Žemėlapių sudarymas

- Mokiniai gauna užduotį naudodamiesi GIS (geografinės informacinės sistemos) arba skaitmeninių žemėlapių įrankiais (pvz., Google My Maps, „ArcGIS Online“, „MapHub“) sukurti skaitmeninį žemėlapi su pažymėtais LDK paveldo objektais už dabartinės Lietuvos ribų (pvz., Naugarduko pilis, Lucko pilis, Žalgirio mūšio laukas, Vilniaus katedra, Trakų pilis – palyginimui). Ant žemėlapių pažymi taškus ir įkelia nuotrauką, trumpą aprašymą ir istorinę reikšmę.

2. „LDK paveldo kelionių maršrutas“

- Grupės kuria savo „istorinį turą“: sudėlioja kelią tarp kelių pilių ar mūšio vietų bei parengia maršrutą turistui – kodėl verta aplankyti šias vietas, ką jose galima pamatyti.

3. Žemėlapių sluoksniai

- Sukuria kelis sluoksnius:
 - **LDK pilys**
 - **Bažnyčios ir vienuolynai**
 - **Mūšių laukai**

Tai padeda mokiniams pamatyti, kokiose teritorijose LDK paliko stipriausią pėdsaką.

4. Kontekstas šiandien

- Mokiniai prie kiekvieno objekto prideda informaciją: kas su juo vyksta šiandien (ar jis lankomas turistų, restauruotas, UNESCO paveldas).

5. Refleksija

- Diskusija: ką parodė žemėlapis? Ar LDK paveldas telkiasi tam tikroje erdvėje? Ką tai pasako apie valstybės mastą?
- Ką reiškia tai, kad didelė dalis paveldo yra už dabartinės Lietuvos ribų?

Tema iš istorijos BP, 8 klasė: Paveldas ir istorinė atmintis: XVI–XVIII a. LDK materialusis paveldas. Tyrinėjamas LDK baroko epochos paveldas: Nesvyžiaus Dievo Kūno bažnyčia ir rūmai, Šv. Petro ir Povilo bažnyčia Vilniuje (ar kita pasirinkta barokinė bažnyčia) Vilniuje, Pažaislio ir Tytuvėnų vienuolynų kompleksai.

Tema iš dailės BP, 7-8 klasės: Kultūrinis paveldas. Kraštovaizdžio architektūra ir žmogaus įtaka jo kaitai. Rūmų kompleksai ir parkai. Lietuvos gotika (architektūra ir dailė), sąsajos su moderniuoju menu, sąlygišku vaizdavimu. Dailės kūrinių eksponavimo muziejuose ir dailės parodose ypatumai, informacija apie autorių kūrinius, pateikiama etiketėse ir anotacijose.

Galima veikla: „Baroko paveldo žemėlapis“. Tikslas - išmokti tyrinėti XVI–XVIII a. LDK baroko paveldo objektus ir suprasti jų vietą, tarpusavio ryšius bei reikšmę istorinėje atmintyje naudojant skaitmeninius žemėlapių įrankius (Google My Maps, ArcGIS Online, MapHub ar kt.).

Eiga

1. Įvadas (mokytojas pristato temą)

- Paaiškinama, kas yra GIS / skaitmeniniai žemėlapiai.
- Primenama, kas būdinga barokui (puošnumas, teatralumas, religinis įspūdis).
- Pristatomi analizuojami objektai:
 - Nesvyžiaus Dievo Kūno bažnyčia ir rūmai
 - Šv. Petro ir Povilo bažnyčia Vilniuje (ar kita pasirinkta barokinė bažnyčia)
 - Pažaislio vienuolyno kompleksas
 - Tytuvėnų vienuolyno kompleksas

2. Užduotis grupėse / porose

Mokiniai gauna nurodymą sukurti savo baroko paveldo žemėlapių pasirinktu įrankiu (Google My Maps, ArcGIS ar kt.). Kiekvienas objektas turi turėti:

1. Vietą žemėlapyje (tiksliai žymė su pavadinimu).
2. Trumpą aprašymą (kada pastatytas, kas sukūrė, kuo ypatingas).
3. Nuotrauką (įkelti iš laisvų šaltinių ar pateiktų mokytojo).
4. Simbolį/spalvą, atspindinčią objektą (pvz., vienuolynai viena spalva, bažnyčios kita).

Papildoma užduotis (pažangesniems):

- Nubraižyti „baroko kelią“ – sujungti objektus maršrutu ir pagalvoti, ką bendro jie turi (pvz., priklausė LDK, buvo svarbūs religiniam gyvenimui, kultūros centrams).

3. Pristatymas

- Kiekviena grupė pristato savo žemėlapi.
- Diskutuojama:
 - Ką pastebėjote apie baroko paveldo pasiskirstymą?
 - Ką šie objektai pasako apie LDK kultūros ir religijos raidą?
 - Kaip paveldo pažinimas prisideda prie istorinės atminties išsaugojimo?

Rezultatas - kiekviena grupė sukurs vizualų baroko paveldo žemėlapi, kuris taps jų „virtualiu gidu“ LDK baroko epochos paveldui.

9 IR I GIMNAZIJOS KLASĖ

Tema iš istorijos BP, 9 ir I gimnazijos klasė: Paveldas ir istorinė atmintis: Abiejų Tautų Respublikos atmintis ir nacionalinės valstybės gimimas. Tyrinėjamas ar aplankomas ir aptariamas Abiejų Tautų Respublikos paveldas ir „gente lituanus“, „natione polonus“ problematika: <...> (2) XVIII a. pab.–XIX a. dvarų paveldas Lietuvoje: Paulavos Respublikos fenomenas (Merkinės dvaras), Rokiškio dvaras. Oginskių giminės dvaras Plungėje ar kiti dvarai ir jų istorijos artimiausioje aplinkoje.

Tema iš dailės BP, 9-10 ir I-II gimnazijos klasės: Kultūrinis paveldas. Angliškieji ir prancūziškieji parkai. Inžinierinė pramoninė architektūra (tiltai, stotys, Eifelio bokštas ir kt.). Antikvaras ir senoji dailė.

Pamokos planas. Tema „XVIII a. pab.–XIX a. dvarų paveldas Lietuvoje“

Tikslas. Mokiniai susipažįsta su svarbiausiais Lietuvos dvarų paveldo aspektais ir ugdo gebėjimą kritiškai vertinti jų reikšmę istorijai bei šiuolaikinei kultūrai.

Uždaviniai. Mokiniai:

1. Paaiškina dvarų reikšmę Lietuvos visuomenės, kultūros ir ūkio raidai XVIII–XIX a.
2. Palygina skirtingų dvarų pavyzdžius (Paulavos Respublika, Rokiškio dvaras, Plungės Oginskių dvaras).
3. Išsiaiškina artimiausio dvaro istoriją (vietos paveldo tyrimas).
4. Kuria kūrybinį pristatymą (plakatą / reklaminę kortelę / mini prezentaciją), kuriame pateikia dvaro vertę šiuolaikinei visuomenei.

Pamokos tipas. Tiriamoji ir kūrybinė veikla (projektinio darbo elementai).

Pamokos eiga:**1. Įvadas (10 min.)**

- Mokytojas parodo 2–3 skaidres su dvarų vaizdais (Rokiškis, Plungė, Paulava).
- Klausimas klasės diskusijai: *kam buvo reikalingi dvarai, kokį palikimą jie paliko šiandien?*
- Trumpai pristatoma tema ir uždaviniai.

2. Tiriamoji veikla „Dvaro byla“ (20 min.)

Mokiniai dirba grupėmis (3–4 asm.). Kiekviena grupė gauna vieno dvaro „dokumentų paketą“: tekstą, iliustracijas, faktus (galima iš anksto paruošti arba duoti nuorodas). Užduotis: užpildyti lentelę:

- Kas buvo savininkai?
- Kuo garsėjo dvaras?
- Kas išliko šiandien?
- Kokią įtaką turėjo Lietuvos istorijai?

3. Kūrybinė veikla „Dvaro reklama“ (15 min.)

- Grupės parengia trumpą plakatą arba skaitmeninį pristatymą: „Kodėl verta aplankyti šį dvarą?“
- Įtraukia šūkį, 2–3 faktus, vieną vaizdinę iliustraciją.
- Pristatymas klasėje (1 min. per grupę).

4. Apibendrinimas ir refleksija (10 min.)

- Diskusija: *ar dvarai šiandien yra tik praeities reliktas, ar reikšmingas kultūros paveldas?*
- Klasė balsuoja: „už“ ar „prieš“ dvarų saugojimą.
- Mokytojas akcentuoja, kad dvarai yra ne tik architektūra, bet ir idėjų, kultūros bei švietimo židiniai.

Vertinimas

- **Pažintinis aspektas:** ar teisingai identifikuoti faktai apie dvarą.
- **Gebėjimai:** gebėjimas dirbti grupėje, atrinkti svarbiausią informaciją.
- **Kūrybiškumas:** plakato / reklamos originalumas, vizualumas.
- **Refleksija:** gebėjimas argumentuoti dėl dvarų reikšmės šiandien.

Tema iš istorijos BP, 9 klasė: Paveldas ir istorinė atmintis: Abiejų Tautų Respublikos atmintis ir nacionalinės valstybės gimimas.

Tyrinėjamos ar aplankomos ir aptariamios svarbiausios lietuvių nacionalinio judėjimo atminties vietos:

(1) lietuvių nacionalinio judėjimo veikėjų, signatarų ir valstybės kūrėjų atminimo vietos (Motiejaus Valančiaus, Jono Basanavičiaus, Antano Smetonos, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės ar kitų veikėjų atminimo vietos, esančios artimoje aplinkoje);

Tyrinėjimo galimos veiklos:

- **Atminties vietos tyrimas vietoje arba virtualiai.** Mokiniai apsilanko pasirinktame objekte (paminkle, muziejuje, memorialinėje lentoje, kapinėse). Užduotis: surinkti informaciją, užfiksuoti nuotraukomis, aprašyti, kokia istorija slypi už šios vietos.
- **Biografinės mini studijos.** Grupėse mokiniai gauna skirtingų veikėjų (Basanavičiaus, Valančiaus, Petkevičaitės-Bitės, Smetonos ar kt.) trumpas biografijas. Užduotis: parengti trumpą plakatą / pristatymą su klausimais: ką šis žmogus nuveikė? kaip jis prisimenamas šiandien? kur yra jam skirtos atminties vietos?
- **Atminties vietų žemėlapis.** Naudojant „Google Maps“ arba paprastą miesto planą, mokiniai sužymi pasirinktų nacionalinio judėjimo veikėjų atminimo vietas. Sukuria interaktyvų „maršrutą“ savo miestui / regionui.
- **Simbolių analizė.** Užduotis: atidžiai išnagrinėti pasirinktą paminklą, memorialą ar atminimo lentą. Klausimai: kokie simboliai panaudoti? kokią žinią jie siunčia? kaip tai susiję su nacionalinės valstybės idėja?
- **Kūrybinė veikla – „laiškas iš praeities“.** Mokiniai parašo trumpą laišką iš pasirinkto veikėjo perspektyvos (pvz., Jono Basanavičiaus laišką jaunajai kartai šiandien). Užduotis leidžia reflektuoti, kaip istorinė atmintis siejasi su dabartimi.
- **Diskusija / debatai.** Tema: „Ar šiandien dar aktualu prisiminti XIX a.–XX a. pradžios nacionalinio judėjimo veikėjus?“ Skatina kritiškai mąstyti apie istorijos atminties svarbą.

Tema iš istorijos BP, 9 klasė: Paveldas ir istorinė atmintis: Abiejų Tautų Respublikos atmintis ir nacionalinės valstybės gimimas.

Tyrinėjamos ar applančiamos ir aptariamios svarbiausios lietuvių nacionalinio judėjimo atminties vietos:

(2) lietuvių nacionaliniam judėjimui reikšmingiausių vietų istorija: Signatarų namai Vilniuje, Miesto salė (dabartinė Lietuvos nacionalinė filharmonija) Vilniuje, Vileišių rūmai Vilniuje, Marijampolės (dabartinė Rygiškių Jono) ar Šiaulių (dabartinė Juliaus Janonio) gimnazijos.

Tyrinėjimo galimos veiklos:

- **Virtualus ar realus vizitas.** Jei įmanoma, apsilankyti pasirinktame objekte (pvz., Signatarų namuose Vilniuje ar Marijampolės gimnazijoje). Jei kelionė neįmanoma – naudotis muziejų tinklalapiais, virtualiomis parodomis.
- **Objekto „gyvenimo istorija“.** Mokiniai išsiaiškina, kokia buvo pastato paskirtis skirtingais laikotarpiais (pvz., Miesto salė – Nepriklausomybės akto paskelbimo vieta). Paruošia trumpą chronologinę schemą.
- **Asmenybių susiejimas su vietomis.** Grupės pasirenka vieną vietą ir tyrinėja, kokie veikėjai su ja siejasi (pvz., Vileišių rūmai – tautinės spaudos leidyba, lietuvių veikėjų sambūriai). Parengia mini „istorinį portretą“: vieta + veikėjai + svarbiausias įvykis.
- **Atminties ženklai.** Analizuoti, kaip šios vietos įamžintos šiandien: muziejus, memorialinė lenta, edukacinės programos. Užduotis: palyginti – kurios vietos labiau „gyvos“ šiandien, kurios mažiau pastebimos.

10 IR II GIMNAZIJS KLASĖ

Tema iš istorijos BP, 10 ir II gimnazijos klasė: Paveldas ir istorinė atmintis: XX a. atmintis ir jos paveldas dabartinėje Lietuvoje. Tyrinėjamas ar applančiamas ir aptiriamas totalitarinių režimų paveldas Lietuvoje: <...> (3) 1991 m. SSRS vykdytos karinės agresijos prieš Lietuvą atminties vietos: Vilniaus televizijos bokštas, Laisvės gynėjų memorialas Antakalnio kapinėse, Medininkų žudynių vieta ar kiti atminties objektai artimoje aplinkoje.

Aptiriamos Pirmosios ir Antrosios Lietuvos Respublikos sėkmės istorijos: asmenybės, reiškiniai, pasiekimai.

Tyrinėjimo galimos veiklos:

- **Atminties vietų žemėlapis.** Mokiniai sudaro savo miesto / regiono atminties vietų, susijusių su 1991 m. įvykiais, žemėlapi (pvz., naudodami „Google Maps“ ar paprastą schemą). Kiekvienai vietai prideda trumpą aprašymą: kas įvyko, kodėl svarbu, kokios atminties formos (paminklas, memorialinė lenta, muziejus).
- **Virtualus ar gyvas tyrinėjimas vietoje.** Apsilankius pasirinktame objekte (arba naudojant nuotraukas, virtualias ekskursijas), mokiniai atsako į klausimus:

- Ką simbolizuoja ši vieta?
- Kaip ji primena 1991 m. sausio įvykius?
- Kaip ši vieta veikia šiandienos lankytoją?

- **Interviu projektas.** Mokiniai parengia trumpą interviu su liudininku, šeimos nariu ar bendruomenės atstovu apie 1991 m. įvykius arba jų atminimo tradicijas. Rezultatus pristato klasėje (raštu, garso įrašu ar trumpu vaizdo įrašu).
- **Atminties kultūros analizė.** Mokiniai palygina, kaip skirtingose vietose (pvz., Televizijos bokšte, Antakalnio kapinėse, Medininkų poste) įamžinti Sausio 13-osios įvykiai. Aptaria, kokie simboliai naudojami (liepsna, kryžius, trispalvė, vardai, datų užrašai), ir ką jie reiškia.
- **Kūrybinis tyrinėjimas.** Mokiniai parengia trumpą refleksiją: laišką žuvusiam Laisvės gynėjui, pasakojimą „jeigu būčiau liudininkas“ ar šiuolaikinį plakato / komikso eskizą, kaip prisiminti 1991 m. įvykius jaunimui.

Tyrinėjimo užduotis

Tema: 1991 m. SSRS vykdytos karinės agresijos prieš Lietuvą atminties vietos

Tyrimo objektai (pasirinkti):

- Vilniaus televizijos bokštas
- Laisvės gynėjų memorialas Antakalnio kapinėse
- Medininkų žudynių vieta
- Kita artima jūsų gyvenamosios aplinkos atminties vieta

Užduotis. Išstirkite pasirinktą atminties vietą ir parenkite trumpą tyrimą (raštu, skaidrėmis, plakatu, žemėlapiu ar vaizdo įrašu).

Atsakykite į klausimus:

Kas įvyko?

Kokį 1991 m. sausio–rugpjūčio įvykį primena ši vieta?

Kuo jis buvo svarbus Lietuvai?

Kaip įamžinta atmintis?

Kokiomis priemonėmis (paminklas, kryžius, memorialinė lenta, nuotraukos, muziejus)?

Kokie simboliai naudojami?

Ką tai reiškia šiandien?

Kodėl ši vieta svarbi jūsų bendruomenei ir Lietuvos istorinei atminčiai?

Ką ji primena jaunajai kartai?

Asmeninė refleksija

Kuo ši vieta palietė jus asmeniškai?

Kaip ją galima pristatyti bendraamžiams, kad atmintis būtų gyva?

Pateikimo forma. Galite pasirinkti vieną iš variantų:

- trumpas rašytinis darbas (1–2 psl.),
- pristatymas skaidrėmis,
- plakatas ar kūrybinė schema (žemėlapis, laiko juosta),
- trumpas vaizdo įrašas ar interviu su bendruomenės nariu.

Vertinimo kriterijai

- Istorinė informacija (tiksliai nurodyti faktai apie įvykį ir vietą) – 40 %
- Atminties analizė (simbolių, memorialo ar objekto prasmės paaiškinimas) – 30 %
- Asmeninė refleksija (savarankiška nuomonė, įžvalgos) – 20 %
- Pateikimas (aiškumas, kūrybiškumas, tvarkingumas) – 10 %

III GIMNAZIJOS KLASĖ

Tema iš istorijos BP, III gimnazijos klasė: Pasaulio kultūros paveldas ir jo apsauga: priežastys, objektai, tikslai. Nagrinėjami kultūros paveldo objektai ir kriterijai. Tyrinėjamos aktualios kultūros paveldo apsaugos problemos pasaulyje. Aptariami kultūros paveldo objektai ir apsauga Lietuvoje. Aptariama autentiškumo, kilnojamojo ir nekilnojamojo paveldo, konservavimo, kultūros paveldo, materialaus ir nematerialaus paveldo, restauravimo, UNESCO sąvokų reikšmė nagrinėjamos temos kontekste. Aptariama ir įvertinama Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos (1972 m.) reikšmė Pasaulio kultūros paveldui ir jo apsaugai.

Tema iš etninės kultūros, III gimnazijos klasė: <...> Aptaria tradicinius darbus ir amatus Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo sąvade ir UNESCO Reprezentatyvaus žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąraše, tautinio paveldo produktų ir tradicinių amatų meistrų sertifikavimą, analizuoja kitų šalių pavyzdžius.

Siūloma veikla: „UNESCO paveldo ekspertų taryba“

Tikslas: Suprasti pasaulio kultūros paveldo apsaugos reikšmę, nagrinėti aktualias problemas, susipažinti su UNESCO kriterijais ir [1972 m. Konvencija](#), ugdyti gebėjimą argumentuotai vertinti paveldo objektus.

1. Įvadas (10 min)

- Mokytojas pristato UNESCO Pasaulio paveldo sąvoką, 1972 m. konvencijos tikslus.
- Trumpai pakartojamos pagrindinės sąvokos: autentiškumas, materialus / nematerialus paveldas, konservavimas, restauravimas, kilnojamas / nekilnojamas paveldas.
- Pateikiami UNESCO atrankos kriterijai (pvz., „unikalus meno kūrinys“, „pasaulinės reikšmės kultūrinė tradicija“, „nepaprastas gamtos grožis“).

2. Grupinė užduotis „Ekspertų taryba“ (30–35 min)

Mokiniai suskirstomi į grupes ir gauna vaidmenis:

- **Ekspertai** (vertintojai pagal [UNESCO kriterijus](#), 2 priedas).
- **Šalies atstovai** (siūlo vieną konkretų kultūros paveldo objektą įtraukti į UNESCO sąrašą).

Užduoties eiga:

- Kiekviena „šalis“ išsirenka arba gauna (mokytojas parenka) objektą, pvz.:
 - **Pasaulio objektai:** Tadžmahalas, Machu Pikchu, Venecija, Timbuktu rankraščiai.
 - **Lietuvos objektai:** Vilniaus istorinis centras, Kuršių nerija, Kernavės kultūrinė vietovė, Struvės geodezinis lankas, lietuvių dainų šventės (nematerialus paveldas) arba leisti mokiniams siūlyti naujus Lietuvos objektus, kurie, jų nuomone, verti UNESCO statuso (pvz., Rumšiškių muziejus, Kryžių kalnas, Trakų istorinis nacionalinis parkas ar kt.).
- Šalies atstovai turi paruošti trumpą pristatymą:
 - Kodėl jų objektas svarbus?
 - Kokie paveldosaugos iššūkiai jį veikia?
 - Pagal kokius UNESCO kriterijus jis turėtų būti saugomas?
- Ekspertai vertina objektą, užduoda klausimus, diskutuoja.

3. Bendras aptarimas (15 min)

- Kiek objektų būtų priimta į sąrašą? Kodėl?
- Ką šis procesas parodė apie paveldo apsaugos iššūkius?
- Kodėl 1972 m. Konvencija tebėra svarbi šiandien?
- Ar paveldo apsauga yra tik „pasaulio elito“ užduotis, ar kiekvieno žmogaus atsakomybė?

4. Refleksija (5 min)

Kiekvienas mokinys baigia sakinį:

- „Man svarbiausia šiandien buvo suprasti, kad paveldas...“
- „Jei būčiau UNESCO ekspertas, labiausiai siekčiau apsaugoti...“

Rezultatas-mokiniai per patirtinį mokymąsi išmėgina, kaip veikia UNESCO atrankos ir vertinimo procesas, įsisavina sąvokas bei geba kritiškai vertinti paveldo apsaugos problemas.

2 priedas

EKSPERTŲ UNESCO KRITERIJAI

Pasaulio paveldo komiteto sprendimu paveldo objektas ar vietovė turi išskirtinę visuotinę vertę, jeigu ji atitinka vieną ar daugiau šių kriterijų:

(I) reprezentuoja genialų žmogaus sukurtą šedevrą;

(II) liudija svarbią žmonijos vertybių sklaidą, tam tikros epochos ar apibrėžtos kultūrinės erdvės įtakos kaitą architektūros ar technologijų, vaizduojamojo meno, miestų planavimo ar kraštovaizdžio raidos srityse;

(III) liudija unikalią arba bent jau išskirtinę kultūrinę gyvosios ar išnykusios civilizacijos tradiciją;

(IV) yra išskirtinis pastatų, architektūrinio ar technologinio ansamblio arba kraštovaizdžio tipo pavyzdys, kuris iliustruoja svarbų žmonijos istorijos etapą (-us);

(V) yra išskirtinis tradicinio žmonių įsikūrimo, žemės arba jūros naudojimo pavyzdys, atspindintis tam tikrą kultūrą (ar kultūras) ar žmogaus ir aplinkos sąveiką, ypač kai tai tampa pažeidžiama dėl negrįžtamų pokyčių;

(VI) yra tiesiogiai ar akivaizdžiai susijusi su įvykiais ar gyvosiomis tradicijomis, idėjomis arba tikėjimais, meno ar literatūros darbais, pasižyminčiais išskirtine visuotine reikšme. (Komiteto nuomone, šis kriterijus turėtų būti taikomas tuo atveju, kai paveldo vertybė atitinka ir kitus kriterijus);

(VII) reprezentuoja nepaprastus gamtos reiškinius ar ypatingą išskirtinį gamtos grožį ir estetinę svarbą;

(VIII) yra išskirtinis svarbiausių Žemės istorijos laikotarpių pavyzdys, atspindintis gyvybės raidos laikotarpius ir šiuo metu vykstančius geologinius žemės formavimosi procesus arba ryškias geomorfines ar fiziografines savybes;

(IX) yra išskirtinis žemės, gėlo vandens, pajūrio ir jūros ekosistemų bei augalų ir gyvūnų bendruomenių ekologinių, biologinių procesų ir jų nuolatinės evoliucijos bei vystymosi pavyzdys;

(X) aprėpia reikšmingiausius ir svarbiausius gamtos arealus, kuriuose svarbu išsaugoti biologinę įvairovę *in situ*, įskaitant nykstančių išskirtinės visuotinės vertės rūšių buveines, svarbias moksliniu ir išsaugojimo požiūriu.

Taip pat paveldo vertybė turi atitikti vientisumo ir (arba) autentiškumo kriterijus bei privalo turėti patvirtintą apsaugos ir valdymo sistemą, kuri užtikrintų vertybės išsaugojimą ateities kartoms.

Šalys, pasirašiusios Pasaulio paveldo konvencija, įgyja teisę siūlyti jos teritorijoje esančias vertybes įrašyti į Pasaulio paveldo sąrašą. Tačiau pirmiausia jos turi įrašyti paveldo vertybę į Preliminarųjį sąrašą. Kitu atveju paraiškos dėl paveldo vertybės įrašymo į Pasaulio paveldo sąrašą nesvarstomos.

Pabaigai rekomenduojame nagrinėjant kultūros paveldo temas pasitelkti ir portalą *epaveldas* (www.epaveldas.lt). Tai vertinga mokymo(si) priemonė, kurioje sukaupta įvairi skaitmeninto kultūros paveldo medžiaga – rankraščiai, nuotraukos, senieji spaudiniai, kartografija, atvirukai, garso įrašai ir kt. Ji suteikia mokiniams galimybę ne tik naudotis sukauptais šaltiniais, bet ir kurti pridėtinę vertę: analizuoti, interpretuoti, pristatyti.

Keletas veiklų idėjų mokiniams:

- **„Prarasto miesto pasakojimas“.** Mokiniai portale pasirenka seną savo miesto ar miestelio nuotrauką/atviruką. Atlieka tyrimą: kas pavaizduota, kaip tas objektas atrodo šiandien, kokia jo reikšmė. Sukuria „istorijos detektyvą“ – skaidres, plakatą ar trumpą filmuką „Kaip keitėsi mūsų miestas“.

- **„Šaltinių tyrinėtojai“**. Mokiniai pasirenka istorinį dokumentą ar spaudinį iš portalo (pvz., 1918 m. Nepriklausomybės laikų spaudą). Jie turi išversti (jei kalba nesudėtinga), apibūdinti šaltinio kontekstą, nurodyti, kokią informaciją jis suteikia apie to meto visuomenę. Darbas gali būti pristatytas kaip „istoriko ataskaita“.
- **„Garso paveldo ekspedicija“**. Portale yra įrašytos lietuvių liaudies dainos, pasakojimai, muzikos kūriniai. Mokiniai išsirenka įrašą, paklauso, parašo trumpą recenziją ar palygina su šiuolaikinės muzikos žanrais. Gali sukurti modernų „remiksą“ arba iliustraciją pagal pasirinktą liaudies dainą.
- **„Paveldo kelionių gidas“**. Mokiniai sudaro „virtualų maršrutą“ iš 5–7 pasirinktų objektų portale (nuotraukų, atvirukų, dokumentų). Maršrutą jie aprašo kaip gidai – su pavadinimu, trumpais pasakojimais, kodėl verta „aplankyti“ šiuos objektus. Galima sukurti skaitmeninį lankstinuką ar „Google Maps“ maršrutą su epaveldas nuorodomis.
- **„Kasdienybė prieš 100 metų“**. Mokiniai ieško portale daiktų, nuotraukų ar spaudos, atspindinčių kasdienį gyvenimą (pvz., mokyklos, darbai, laisvalaikis). Jie palygina su savo dabartiniu gyvenimu: „Ką darome kitaip, ką išlaikėme“. Rezultatus pristato kūrybiškai: komiksas, koliažas, „Instagram“ stiliaus įrašas su senomis nuotraukomis.

Pamokos planas. Tema: Kultūros paveldas skaitmeninėje erdvėje: „Atraskime istoriją portale epaveldas.lt“.

Klasė: 9–12 (galima adaptuoti jaunesnėms)

Trukmė: 45 min.

Pamokos tipas: tyrinėjimo ir kūrybinė pamoka

Tikslai

- Ugdyti gebėjimą naudotis skaitmeniniais šaltiniais istorinei ir kultūrinei informacijai atrasti.
- Skatinti kritinį mąstymą, lyginant praeitį ir dabartį.
- Plėtoti kūrybiškumą pristatant paveldą šiuolaikine forma.

Uždaviniai

- Susipažins su portalu epaveldas.lt.
- Išsirinks vieną skaitmeninį objektą (nuotrauką, atviruką, dokumentą, įrašą).
- Išanalizuos, ką jis pasako apie to meto visuomenę.

- Sukurs trumpą pristatymą ar vizualų produktą (plakatą, „Instagram“ įrašą, mini gidą).

Pamokos eiga

1. Įžanga (5 min.)

- Mokytojas pristato klausimą: „Kas yra paveldas šiandien? Ar jį galima atrasti internete?“
- Supažindinimas su portalu:

Epaveldas.lt – tai didžiausias Lietuvos skaitmeninto kultūros paveldo portalas, gyvuojantis jau daugiau nei 18 metų. Šiuo metu portale jau sukaupta per 650 tūkst. kultūros paveldo objektų. Jo turinį kuria ir naujais objektais pildo 24 institucijos: bibliotekos, muziejai, archyvai ir kt.

- Mokytojas trumpai parodo svetainę ekrane, akcentuoja, kad mokiniai čia gali atrasti nuotraukas, dokumentus, rankraščius, garso įrašus, atvirukus ir kitus istorijos šaltinius.

2. Tyrinėjimo užduotis (20 min.)

- Mokiniai dirba poromis ar grupėmis (2–3 asm.).
- Užduotis: pasirinkti 1 objektą iš portalo ir atsakyti į klausimus:
 - Kas tai per objektas? (pavadinimas, kilmė, data).
 - Ką jis atskleidžia apie savo laikmečio gyvenimą, kultūrą, vertybes?
 - Kaip tai susiję su mūsų šiandiena?
- Savo analizę pateikia kūrybiškai: „Instagram“ stiliaus įrašas su nuotrauka ir aprašu, arba trumpas plakatas (skaitmeninis ar popierinis), arba 2 min. gyvas pristatymas.

3. Pristatymas (15 min.)

- Kiekviena grupė trumpai pristato savo pasirinkimą.
- Klasė aptaria: „Ką naujo sužinojome? Kuri istorija nustebino?“

4. Refleksija (5 min.)

- Mokytojas klausia: „*Kaip skaitmeninis paveldas gali padėti mums geriau suprasti istoriją?*“
- Mokiniai užrašo vieną sakinį: „*Man labiausiai patiko atrasti...*“ arba „*Supratau, kad paveldas...*“

Vertinimas

- Dalyvavimas grupės veikloje.
- Kūrybiškas pristatymas.
- Gebėjimas interpretuoti pasirinktą šaltinį.

Naudota medžiaga ir literatūra

1. Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos. 2022 m. [V-1269 Dėl Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo.](#)
 2. Istorija. Vadovėlis 5 klasei. I-II dalis. N. Černiauskas, M. Nefas. Baltos lankos, Vilnius, 2023 m.
 3. Istorija. Vadovėlis 10 (II gimnazijos) klasei. I-II dalis. M. Tamošaitis. Baltos lankos, Vilnius, 2024 m.
- Pasaulio paveldas – jaunimo rankose. Mokymo vadovas pedagogams. 2025, UNESCO. [Pasaulio paveldas jaunimo rankose](#)
4. [Mokytojo TV: Asta Junevičienė. Lietuvos pasaulio paveldo vertybės – sau ir pasauliui](#)
 5. Portalas GIS mokykla:
 - [UNESCO paveldas Lietuvoje](#) UNESCO paveldas Lietuvoje. Mokyklinis projektas
 - [Instrukcijos](#)
 6. Portalas UNESCO Lietuvos nacionalinė komisija [Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija |](#).
 7. Portalas ePaveldas [Pagrindinis | epaveldas.lt](#).
 8. Portalas Kernavės archeologinė vietovė [\(163\) Kernavės archeologinė vietovė - YouTube](#).